

Etické zásady vědecké práce: jak se vyhnout plagiátorství?

Zpracoval: Mgr. Martin Hapla

Obsah

- Etymologie slova plagiátorství
 - Definice plagiátorství
 - Druhy plagiátorství
 - Příčiny plagiátorství
 - Postihy a trestání plagiátorství
 - Známé případy
 - Co je a co není plagiátorství?
 - Plagiátorství na Masarykově univerzitě
 - Jak se plagiátorství vyhnout?
 - Etické zásady vědecké práce
 - Literatura a užitečné odkazy
-
-

Etymologie slova plagiátorství

- Slovo plagiát je odvozeno z latinského výrazu *plagiarius*, jehož původním významem je *únosce*. Odkazuje ke zločinu únosu svobodné osoby do otroctví, který byl v římském právu trestán bičováním (lat. *plango* znamená bít, udeřit).
 - V jeho současném významu jej poprvé použil v 1. století římský básník Marcus Valerius Martialis (měl i právnické vzdělání), když si stěžoval, že mu jiný básník „unesl jeho verše.“
 - Do angličtiny zavedl tento výraz roku 1601 básník a dramatik Benjamin Jonson.
-
-

Pokuste se formulovat svou vlastní
definici plagiátorství!

Definice plagiátorství

- Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) plagiát či plagiátorství nijak nedefinuje a tyto výrazy dokonce ani nepoužívá.
 - Tento zákon však obsahuje řadu ustanovení, která se problematiky plagiátorství významným způsobem dotýkají (např. § 31 a § 45) nebo mohou sloužit k ochraně práv autora, jehož práce nebo její části byly plagiovány.
-
-

Definice plagiátorství

- Definice plagiátu podle normy ČSN ISO 5127-2003: „[Plagiátem se rozumí] *představení duševního díla jiného autora půjčeného nebo napodobeného v celku nebo z části, jako svého vlastního.*“
 - Jedná se o velmi širokou definici (díky použití řady zobecňujících pojmů), pod kterou lze podřadit téměř jakékoliv reprodukování odborné myšlenky bez uvedení jejího autora.
-
-

Definice plagiátorství

- Na webových stránkách Masarykovy univerzity je uvedeno: *„Za plagiátorství lze považovat úmyslné kopírování cizího textu a jeho vydávání za vlastní, nedbalé nebo nepřesné citování použité literatury, opomenutí citace (byť neúmyslné) některého využitého zdroje.“*
 - Tato definice je více kazuistická. Za její výhodu lze považovat větší srozumitelnost pro množinu lidí, které je určena.
 - Je však správné slučovat plagiování a nesprávné používání zdrojů? Pokud autor uvede původce myšlenky, ale zvolí pro její citaci nevhodnou formu, není jeho označení za plagiátora poněkud přehnané?
-
-

Definice plagiátorství

- Při vytváření definice plagiátorství je vždy třeba brát zřetel na to, komu je tato definice určena, koho by měla případně zavazovat.
 - Pro prostředí vysokého školství se jeví jako nejvhodnější volba obecné definice, která by pokryla široké množství případů, avšak doplněné o taxativní výčet těch nejčastějších z nich.
 - Zákaz plagiování patří mezi širší skupinu etických zásad vědecké práce. Z tohoto důvodu nelze pokládat za vhodné zařazovat tyto zásady pod užší pojem plagiátorství.
-
-

Druhy plagiátorství

- Dělení podle zavinění: úmyslné a neúmyslné (nebo též nevědomé, nedbalostní)
 - Dělení podle oblasti, ve které k plagiátorství dochází: akademické (dále se člení na učitelské a studentské), novinářské, plagiátorství v hudbě, ve výtvarném umění apod.
 - Dělení podle způsobu provedení: plagiátorství vzniklé doslovným opsáním či okopírováním textu, nesprávnou interpretací všeobecně známého faktu, neuvedením některých použitých zdrojů apod.
 - Zvláštním případem plagiátorství je rovněž tzv. autoplagiátorství (nebo též selfplagiátorství), kdy autor opakovaně používá svůj text nebo jeho část bez uvedení zdroje jeho původní publikace.
-
-

Jaké jsou příčiny plagiátorství?
Zamyslete se a uveďte!

Příčiny plagiátorství

- Proti plagiátorství nelze účinně bojovat bez pochopení jeho příčin.
 - O příčinách plagiátorství je třeba vždy uvažovat v kontextu. Vinu nelze klást pouze jednotlivcům, kteří se plagiátorství dopouštějí, ale je nutné zkoumat i širší společenské souvislosti tohoto jevu.
 - Z hlediska jednotlivce můžeme u úmyslného plagiátorství spatřovat hlavní motiv ve snaze ušetřit si práci a čas či ve snaze zastřít nedostatek vlastních výzkumných schopností.
 - V případě plagiátorství spáchaného nevědomky mohou příčiny spočívat v nedostatečné znalosti toho, jak pracovat se zdroji a jak správně citovat (problémy mohou nastat především u práce s elektronickými a cizojazyčnými zdroji). Další příčinou může být i nedostatečná schopnost porozumět a pracovat s textem (např. neschopnost postřehnout některé rozdíly mezi parafrází a plagiátorstvím).
-

Příčiny plagiátorství

- V obou případech může sehrát významnou roli špatná volba tématu, nevhodný způsob práce a organizace času.
 - Z hlediska širší společenské roviny je vhodné si klást otázky jako, zda daná vysoká škola věnuje problémům spojeným s plagiátorstvím adekvátní pozornost, zda mají vyučující dostatek času na odpovídající prostudování prací svých studentů, zda je samotný systém vzdělávání dobře nastaven z hlediska požadavků, které na studenty klade. Vnucuje se otázka, jestli v současné době nepíše až příliš mnoho lidí příliš mnoho textů.
 - Boj proti plagiátorství by tudíž neměl být založen pouze na represivních opatřeních, ale jeho součástí by měla být také snaha vytvořit vhodné pracovní a studijní prostředí.
-
-

Jaké postihy a tresty hrozí v České republice člověku, který se dopustil plagiátorství? Zamyslete se a uveďte!

Postihy a trestání plagiátorství

- Postihy v mimoprávní rovině
- Disciplinární sankce
- Postihy v autorskoprávní rovině
- Trestněprávní sankce

Postihy a trestání plagiátorství

- Postihy v mimoprávní rovině:
 - negativní reakce, morální odsouzení ze strany veřejnosti
 - negativní reakce, morální odsouzení ze strany akademické komunity
 - vyloučení z akademické komunity
 - Pokud je veřejné mínění silné, může jeho tlak vyústit až ve ztrátu zaměstnání nebo dokonce úvahy o odchodu do exilu (viz případ Guttenberg).
-
-

Postihy a trestání plagiátorství

- Disciplinární sankce
- Probíhají v rámci vysoké školy.
- Mají právní základ v § 64 a násl. zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách.
- Jako možný postih hrozí napomenutí, podmíněné vyloučení ze studia se stanovením lhůty a podmínek k osvědčení, vyloučení ze studia.

Postihy a trestání plagiátorství

- § 64 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách: *„Disciplinárním přestupkem je zaviněné porušení povinností stanovených právními předpisy nebo vnitřními předpisy vysoké školy a jejích součástí.“*
 - § 65 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách: *„(1) Za disciplinární přestupek lze uložit některou z následujících sankcí: a) napomenutí, b) podmíněné vyloučení ze studia se stanovením lhůty a podmínek k osvědčení, c) vyloučení ze studia. (2) Od uložení sankce je možné upustit, jestliže samotné projednání disciplinárního přestupku vede k nápravě. (3) Při ukládání sankcí se přihlíží k charakteru jednání, jímž byl disciplinární přestupek spáchán, k okolnostem, za nichž k němu došlo, ke způsobeným následkům, k míře zavinění, jakož i k dosavadnímu chování studenta, který se disciplinárního přestupku dopustil, a k projevené snaze o nápravu jeho následků. Vyloučit ze studia lze pouze v případě úmyslného spáchání disciplinárního přestupku.“*
-

Postihy a trestání plagiátorství

- § 66 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách: *„Disciplinární přešůpek nelze projednat, jestliže uplynula lhůta jednoho roku od jeho spáchání nebo od pravomocného odsuzujícího rozsudku v trestní věci. Do lhůty jednoho roku se nezapočítává doba, kdy osoba není studentem.“*

Postihy a trestání plagiátorství

- Postihy v autorskoprávní rovině:
 - Plagiátorství představuje závažný zásah do chráněného práva k duševnímu vlastnictví i do osobnostního práva. V úvahu připadá též i jeho možný přesah do práva chránícího proti nekalé soutěži.
 - Poškozeným je nejen autor, jehož dílo je plagiováno, ale může jím být i vysoká škola, na které plagiátor, ať už jako akademický pracovník nebo student, působil.
 - Upravuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon).
-
-

Postihy a trestání plagiátorství

- Autorský zákon stanoví podmínky volného užití cizího díla (§ 31).
- Podle autorského zákona se autor může domáhat též ochrany svého autorského práva (§ 40 a násl.) a to zejména určením svého autorství, zákazu ohrožení svého práva nebo neoprávněného zásahu do něj, odstraněním následků zásahu do práva, poskytnutím přiměřeného zadostiučinění za způsobenou nemajetkovou újmu (mimo jiné i v penězích) apod.

Postihy a trestání plagiátorství

- Odst. 1 § 31 zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon): *„(1) Do práva autorského nezasahuje ten, kdo a) užije v odůvodněné míře výňatky ze zveřejněných děl jiných autorů ve svém díle, b) užije výňatky z díla nebo drobná celá díla pro účely kritiky nebo recenze vztahující se k takovému dílu, vědecké či odborné tvorby a takové užití bude v souladu s poctivými zvyklostmi a v rozsahu vyžadovaném konkrétním účelem, c) užije dílo při vyučování pro ilustrační účel nebo při vědeckém výzkumu, jejichž účelem není dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, a nepřesáhne rozsah odpovídající sledovanému účelu; vždy je však nutno uvést, je-li to možné, jméno autora, nejde-li o dílo anonymní, nebo jméno osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, a dále název díla a pramen.“*
-
-

Postihy a trestání plagiátorství

- Odst. 2 § 31 zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon): *„(2) Do práva autorského nezasahuje ani ten, kdo výňatky z díla nebo drobná celá díla citovaná podle odstavce 1 písm. a) nebo b) dále užije; ustanovení odstavce 1 části věty za středníkem platí obdobně.“*
 - § 40 zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) viz ZDE.
-
-

Postihy a trestání plagiátorství

- Trestněprávní sankce:
 - Relevantní právní úpravu obsahuje zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
 - V úvahu připadají trestné činy poškozování cizích práv (§ 181), podvod (§209) a porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi (§ 270).
 - Udělování trestněprávních sankcí v souvislosti s plagiátorstvím však nelze považovat za příliš běžné.
-
-

Postihy a trestání plagiátorství

- § 181 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník: *„(1) Kdo jinému způsobí vážnou újmu na právech tím, že a) uvede někoho v omyl, nebo b) využije něčího omylu, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti. (2) Odnětím svobody až na tři léta bude pachatel potrestán, a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 jinému značnou újmu na právech, b) získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného značný prospěch, nebo c) vydává-li se při takovém činu za úřední osobu. (3) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let bude pachatel potrestán, a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 jinému újmu na právech velkého rozsahu, nebo b) získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu.“*
-
-

Postihy a trestání plagiátorství

- Odst. 1 § 209 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník: *„Kdo sebe nebo jiného obohatí tím, že uvede někoho v omyl, využije něčího omylu nebo zamlčí podstatné skutečnosti, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.“*
 - Podle odst. 6 téhož paragrafu je trestná i příprava tohoto trestného činu.
 - Odst. 1 § 270 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník: *„Kdo neoprávněně zasáhne nikoli nepatrně do zákonem chráněných práv k autorskému dílu, uměleckému výkonu, zvukovému či zvukově obrazovému záznamu, rozhlasovému nebo televiznímu vysílání nebo databázi, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.“*
-
-

Znáte nějaké konkrétní případy
vztahující se k plagiátorství?
Zamyslete se a uveďte!

Znamé případy

- Podezření z plagiátorství čelila v minulosti řada slavných osobností (např. Laurence Sterne či Oscar Wilde). Část své doktorské práce údajně plagioval i Martin Luther King.
 - V zahraničí v posledních letech upoutaly pozornost některé aféry známých politiků, které propukly zejména v souvislosti s nesrovnalostmi v jejich disertačních pracích (např. 2011 – německý spolkový ministr obrany Karl-Theodor zu Guttenberg, 2012 – maďarský prezident Pál Schmitt, 2013 – německá spolková ministryně pro vzdělávání a výzkum Annette Schavan).
 - Znáte nějaké české politiky, kteří čelili podobným skandálům? V čem byly jejich případy od zmiňovaných zahraničních odlišné?
-
-

Známé případy

- Případ Jaroslava Světlíka: Jaroslav Světlík původně působil na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně a převzal značnou část své disertační práce do své práce habilitační, přičemž tuto skutečnost nikde neuvedl. Jednalo se tedy o případ autoplagiátorství. Jaroslav Světlík se nejdříve tomuto obvinění, které bylo anonymní, bránil, ale poté, co se etická komise přiklonila k závěru, že se o plagiátorství jednalo, sám podal výpověď.
 - Případ Libora Pavery: Libor Pavera působil na Slezské univerzitě v Opavě. S úspěchem se habilitoval na Univerzitě Palackého v Olomouci. Později se však zjistilo, že značná část jeho práce byla opsána z publikace jednoho zemřelého autora. Liboru Paverovi následně nebyla prodloužena univerzitou smlouva, avšak docentský titul mu již nebylo možno odebrat.
-
-

Známé případy

- Případ Ilony Schelleové: Ilona Schelleová publikovala učebnici o občanském právu procesním, jejíž mnohé části však byly opsány z děl jiných autorů, kteří následně na tuto publikaci napsali recenzi (viz WINTEROVÁ, Alena, HLAVSA, Petr, ZOULÍK, František. Český civilní proces (recenze). *Právní rozhledy*. 1997, roč. 6, č. 11, s. 581 – 585. ISSN 1210-6410.). Z tohoto jednání nebyl původně vyvozen žádný postih, dnes však již Ilona Schellová na naší fakultě nepůsobí.
 - Z právníků se plagiátorství dále dopustili například i soudce Nejvyššího soudu Zdeněk Sovák a Libor Nedorost z Nejvyššího státního zastupitelství. I v jejich případě se jednalo o opisování cizích odborných textů a jejich následné vydávání za texty vlastní.
-
-

Co je a co není plagiátorství?

- Za plagiátorství nelze mimo jiné považovat:
 - kompilaci (*Kompilace představuje soubor již známých faktů a myšlenek jiných autorů. Její přínos spočívá v tom, že předkládá čtenáři ucelený obraz určité problematiky. Zdroje použité při jejím zpracování je třeba řádně citovat.*)
 - parafrázi (*Parafrázi v akademické oblasti lze nejjednodušeji vymezit jako převyprávění textu vlastními slovy. I parafrázovaný text je třeba doplnit o odkaz na jeho zdroj.*)
 - všeobecně známá fakta (*Jedná se o obecně známe informace – v právu například dělení právních norem na kogentní a dispozitivní. V mnoha případech je však obtížné určit, zda se jedná o tento druh informací, proto je vždy vhodnější citovat více než méně.*).
-
-

Co je a co není plagiátorství?

- Za plagiátorství lze mimo jiné považovat:
 - doslovné opsání či okopírování cizího textu a jeho následné prezentování jako textu vlastního,
 - neuvedení některých v textu použitých zdrojů,
 - neoznačení doslovné citace,
 - v případě parafráze neuvedení odkazu na její zdroj,
 - nesprávnou interpretaci všeobecně známých fakt,
 - nedostatečné citování vlastních děl použitých v novém textu,
 - vydávání kompilace za původní práci
 - a další.
-
-

Plagiátorství na Masarykově univerzitě

- K odhalování plagiátů je na Masarykově univerzitě využívána speciální aplikace implementovaná do ISu, jež srovnává jednotlivé dokumenty, které má ve své databázi.
 - Tato databáze obsahuje texty ze systémů Repozitar.cz (Repozitář vědeckých prací – soustředí se na vědecké publikace), Theses.cz (obsahuje závěrečné práce), Odevzdej.cz (obsahuje seminární a školní práce) a dále též i z některých internetových zdrojů (např. Wikipedie).
 - V ISu se lze setkat s funkcí „vejce vejci“, která slouží k vyhodnocování shody mezi texty. Mohou ji využívat jak akademičtí pracovníci, tak i studenti.
-
-

Plagiátorství na Masarykově univerzitě

- Právní rámec disciplinárního řízení na Masarykově univerzitě vychází z příslušných ustanovení zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách.
 - O potrestání studenta, jenž spáchal disciplinární přestupek, rozhoduje disciplinární komise fakulty. Polovinu členů komise musí tvořit studenti.
 - Disciplinární řízení dále upravují disciplinární řády jednotlivých fakult, v případě Právnické fakulty se jedná o Vnitřní předpis č. 8: Disciplinární řád (viz [ZDE](#)).
-
-

Jak se plagiátorství vyhnout?

- CITOVAT, CITOVAT A CITOVAT!!!

Jinými slovy:

- Přesně odkazujte na zdroj všech převzatých údajů.
 - Nezapomínejte odkazovat na zdroj též u cizojazyčných textů, které uvádíte ve svém překladu.
 - Dodržujte předepsaná pravidla pro formální úpravu citací.
 - Nekopírujte seznamy literatury.
 - V seznamu literatury uveďte všechny zdroje, které jsou použity v textu práce.
 - Neposkytujte své práce k opsání či okopírování jiným autorům a ani pro ně nepište na zakázku atd.
-
-

Etické zásady vědecké práce

- Ne každé neetické jednání v oblasti vědecké práce či špatnou práci se zdroji lze považovat za plagiátorství.
 - Existuje řada materiálů a předpisů, které mají doporučující charakter a obsahují etické zásady vědecké práce (jak na úrovni EU, tak i na národní úrovni doporučení vlády ČR nebo předsednictva Grantové agentury ČR).
 - Univerzity zpravidla formulují své vlastní etické kodexy, které vytvářejí v této oblasti určitý rámec. Tyto kodexy například stanoví obecné nároky kladené na etické jednání či základní etické požadavky v oblasti vzdělávání a vědeckého výzkumu. Mohou obsahovat též procesní normy upravující projednávání různých případů neetického jednání.
 - Etický kodex akademických a odborných pracovníků Masarykovy univerzity viz [ZDE](#).
-
-

Literatura a užitečné odkazy

Právní a jiné předpisy:

- Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách.
- Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon).
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
- Vnitřní předpis Právnické fakulty Masarykovy univerzity č. 8: Disciplinární řád.

O plagiátorství:

- *Plagiátorství* [online]. Masarykova univerzita [cit. 18. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.muni.cz/study/plagiatorstvi>
 - *Plagiarism* [online]. Wikipedia [cit. 18. 10. 2013]. Dostupné z: <http://en.wikipedia.org/wiki/Plagiarism>
-
-

Literatura a užitečné odkazy

O plagiátorství:

- ČERNOHLÁVKOVÁ, Kateřina. *Plagiátorství na vysokých školách*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Kabinet knihovnictví, 2004. 108 s. Vedoucí diplomové práce Mgr. Petra Šedinová.
- *Etický kodex akademických a odborných pracovníků Masarykovy univerzity* [online]. Masarykova univerzita [cit. 18. 10. 2013]. Dostupné z: http://www.muni.cz/general/legal_standards/ethics_code

Jak správně citovat:

- Směrnice děkana č. 4/2012, o citaci dokumentů užívaných v pracích podávaných na Právnické fakultě Masarykovy univerzity.
- *Úvod. Portál Citace.com* [online]. Portál Citace.com [cit. 18. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.citace.com/index.php>

Na závěr ještě několik citátů k zamyšlení:

„Vzít někomu nápad a udělat to hůř - to je plagiátorství.“

Georgie Moore

„Vykrádáme-li jednoho autora, je to plagiát. Vykrádáme-li jich mnoho, je to studie opřená o prameny.“

Julian Tuwim

„Nezralí básníci imitují, vyzralí básníci kradou.“

Thomas Stearns Eliot

„Plagiátor by měl za trest stokrát opsat celého autora.“

Karl Kraus
